

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिको
तेस्रो त्रैमासिक समीक्षा

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं

जेठ, २०७४

विषय-सूची

१. पृष्ठभूमि	१
२. आर्थिक लक्ष्यहरुको स्थिति	१
३. मौद्रिक लक्ष्यहरुको स्थिति	३
४. मौद्रिक नीतिमा उल्लेखित कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन स्थिति	३
(क) संचालन लक्ष्य तथा उपकरण	३
(ख) तरलता व्यवस्थापन	४
(ग) स्थायी तरलता सुविधा	४
(घ) अनिवार्य नगद मौज्जात	४
(ङ) ब्याजदर	५
(च) कर्जा व्यवस्था	५
(छ) समष्टिगत विवेकशील नियमन	६
(ज) वित्तीय क्षेत्र सुधार	७
(झ) वित्तीय स्थायित्व	८
(ञ) वित्तीय विस्तार	९
(ट) नियमन तथा सुपरिवेक्षण	९
(ठ) लघुवित्त तथा वित्तीय साक्षरता	१०
(ड) विदेशी विनिमय व्यवस्थापन	११
५. समष्टिगत आर्थिक परिदृश्य	१२
६. मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा	१३
७. मौद्रिक उपायहरु	१४

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिको तेस्रो त्रैमासिक समीक्षा प्रतिवेदन

पृष्ठभूमि

- यस बैंकले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा व्यवस्था भए बमोजिम आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि मौद्रिक नीति सार्वजनिक गर्दै आएको छ। सोही व्यवस्था अनुसार आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीति २०७३ असार ३० गते सार्वजनिक गरिएको थियो। यसै क्रममा आर्थिक वर्ष २०६९/६२ देखि यस बैंकले मौद्रिक नीतिको अर्द्ध-वार्षिक समीक्षा गर्दै आएको छ। मौद्रिक नीतिको समीक्षा आवृत्ति बढाई अर्थतन्त्रमा देखिएका समस्या तत्कालै समाधान गर्न र बजारलाई मार्गनिर्देश गर्न पहिलो पटक यस बैंकले आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिको त्रैमासिक समीक्षा प्रतिवेदन २०७३ पुस ८ गते सार्वजनिक गरेको थियो।
- यसै श्रृंखलामा यस बैंकले आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिको अर्द्ध-वार्षिक समीक्षा २०७३ फागुन १० गते सार्वजनिक गरेको थियो। सो समीक्षा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको जोखिमयुक्त क्षेत्र उन्मुख कर्जा प्रवाह तथा निक्षेप परिचालन र कर्जा लगानीबीच देखिएको असन्तुलन जस्ता समस्याहरू सम्बोधन गर्न केन्द्रित गरिएको थियो। यी समस्या समाधानका लागि उक्त समीक्षामा समष्टिगत विवेकशील नियमनका थप उपायहरू अवलम्बन गरिएका थिए।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीति तथा तत्पश्चात् लागू गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको प्रभाव विश्लेषण, तेस्रो त्रयमाससम्ममा भए गरेका कार्य प्रगति एवम् चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिको परिदृश्य, मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा तथा मौद्रिक उपायहरू समेत समावेश गरी यो त्रैमासिक समीक्षा प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिएको छ।

आर्थिक लक्ष्यहरूको स्थिति

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा नेपाल सरकारले ६.५ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने लक्ष्य राखेको थियो। कृषि, उद्योग तथा सेवा क्षेत्रका गतिविधिहरूमा आएको सुधारका कारण आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आधारभूत मूल्यमा ६.९ प्रतिशतले वृद्धि हुने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ (तालिका १)।

तालिका १: आर्थिक वृद्धिदर

(प्रतिशतमा)

विवरण	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४*
आर्थिक वृद्धिदर (आधारभूत मूल्यमा)	२.९७	०.०१	६.९४
कृषि	१.१०	०.०३	५.२९
उद्योग	१.४५	-६.३४	१०.८९
सेवा	४.६३	२.०६	६.९०

* प्रारम्भिक अनुमान।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग।

- अनुकूल मौसम, कृषिजन्य आगतहरूको सहज आपूर्ति तथा वन पैदावार एवम् उत्खनन् गतिविधिमा भएको विस्तारका कारण समीक्षा वर्षमा कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरमा सुधार आएको अनुमान छ। त्यसैगरी,

विद्युत आपूर्तिमा भएको सुधार, लगानीको वातावरणमा देखिएको अनुकूलता र बन्द हडताल जस्ता गतिविधिमा आएको न्यूनतासँगै उद्योग, पर्यटन र व्यापारिक गतिविधिमा विस्तार आएका कारण गैर-कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर उच्च रहेको अनुमान छ ।

६. समष्टिगत मागतर्फ, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उपभोगको अंश ८९.७५ प्रतिशत रहेको देखाएको छ । परिणामस्वरूप, कुल गार्हस्थ्य बचतको अनुपात १०.२५ प्रतिशत रहने अनुमान छ भने कुल राष्ट्रिय बचत अनुपात ४३.७८ प्रतिशत रहने देखिएको छ । विप्रेषण आप्रवाहको परिमाण उल्लेख्य रहेका कारण कुल राष्ट्रिय बचत अनुपात उच्च देखिएको हो ।
७. समष्टिगत मागको दोस्रो सम्भाग कुल स्थिर पूँजी निर्माणको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात ३३.८० प्रतिशत र कुल लगानीको ४२.५१ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । कुल राष्ट्रिय बचत कुल लगानीभन्दा अधिक रहेको कारण विगत केही वर्षदेखि नेपालको चालु खाता बचतमा रहँदै आएको छ ।
८. समष्टिगत मागको तेस्रो सम्भाग खुद निर्यातको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात ३२.२५ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको अनुमान छ । यो अघिल्लो वर्षभन्दा थप ऋणात्मक रहेको स्थिति हो । यसबाट चालु आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिमा आन्तरिक मागको योगदान रहेको देखिन्छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिमा वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ७.५ प्रतिशतको सीमाभित्र राख्ने लक्ष्य लिइएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको नौ महिनाको औसत मुद्रास्फीति दर ५.० प्रतिशत छ (तालिका २) । वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०७३ चैतमा यस्तो मुद्रास्फीति ३.८ प्रतिशत रहेको छ । आधार मूल्यको प्रभाव, न्यून अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रास्फीति र आपूर्ति सहजताका कारण चालु आर्थिक वर्षमा मुद्रास्फीति दर लक्ष्यभन्दा कम रहने देखिन्छ ।

तालिका २: औसत मुद्रास्फीति दर

(प्रतिशतमा)

विवरण	२०७१/७२	२०७२/७३	२०७३/७४	
			लक्ष्य	यथार्थ (नौ महिना)
समग्र	७.२	९.९	७.५	५.०
खाद्य	९.६	१०.९	-	२.८
गैर-खाद्य	५.२	९.२	-	६.७

१०. चालु आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा कम्तिमा ८ महिनाको वस्तु तथा सेवाको आयात धान्न पर्याप्त हुने गरी विदेशी विनिमय सञ्चिति कायम गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेकोमा २०७३ चैत मसान्तमा कायम रहेको रु. १०५७ अर्ब ३८ करोड विदेशी विनिमय सञ्चिति ११.५ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त हुने देखिन्छ ।
११. आयातमा उच्च विस्तार भएता पनि विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर सकारात्मक रहेको, प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी बढेको तथा वैदेशिक ऋण सहयोगमा समेत वृद्धि भएका कारण २०७३ चैतमा रु. ५० अर्ब ६४ करोड शोधनान्तर बचत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर ६.३ प्रतिशत रहेको छ भने प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आप्रवाह रु. ११ अर्ब ७ करोड रहेको छ ।

मौद्रिक लक्ष्यहरूको स्थिति

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिले लक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न सहज हुनेगरी मौद्रिक तथा वित्तीय व्यवस्थापन गर्ने कार्यदिशा अनुरूप विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदरलाई १७ प्रतिशतमा सीमित गर्ने लक्ष्य राखेको थियो । २०७३ चैत मसान्तमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १६.२ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ३) । चालु आर्थिक वर्षको शुरुदेखि नै मुद्रास्फीति दर क्रमशः घट्दै गएको, खुद वैदेशिक सम्पत्तिको वृद्धिमा संकुचन आएको तथा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाह भएको अनपेक्षित कर्जा विस्तारलाई नियन्त्रण गर्न यस बैंकले लिएको नैतिक दबाव लगायतका अन्य नीतिगत पहलका कारण पछिल्लो समय आन्तरिक कर्जाको विस्तार समेत बान्छित बाटोमा आउन थालेको छ । यसै पृष्ठभूमिलाई आधार मान्दा चालु आर्थिक वर्ष विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा केही कम अर्थात् १६ प्रतिशतको हाराहारीमा रहने संशोधित अनुमान छ ।

तालिका ३: मौद्रिक लक्ष्यहरूको स्थिति

विवरण	(प्रतिशतमा)	
	आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को लक्ष्य	२०७३ चैत मसान्त (वार्षिक विन्दुगत)
विस्तृत मुद्राप्रदाय वृद्धिदर	१७.०	१६.२
आन्तरिक कर्जा वृद्धिदर	२५.०	२१.७
निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा वृद्धिदर	२०.०	२४.४

१३. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को मौद्रिक नीतिले नेपाल सरकारको बजेटसँग तादात्म्य हुने गरी आन्तरिक कर्जा २५ प्रतिशतले वृद्धि हुने लक्ष्य राखेको थियो । वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०७३ चैत मसान्तमा आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर २१.७ प्रतिशत रहेको छ । यस बैंकमा नेपाल सरकारको उल्लेख्य नगद मौज्जात रहेका कारण आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा केही कम देखिएता पनि सरकारी खर्चमा सुधार आई चालु आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा आन्तरिक कर्जा लक्ष्य अनुरूप नै वृद्धि हुने अनुमान छ । आन्तरिक कर्जाको प्रमुख अंगको रूपमा रहेको मौद्रिक क्षेत्रको निजी क्षेत्रमाथिको दाबी आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा २० प्रतिशतले बढ्ने लक्ष्य रहेकोमा वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०७३ चैत मसान्तमा उक्त दाबी २४.४ प्रतिशतले बढेको छ । चालु आर्थिक वर्षको मध्यतिर वित्तीय क्षेत्रमा देखा परेको निक्षेप संकलन तथा कर्जा प्रवाहबीचको असन्तुलनमा क्रमशः सुधार हुँदै आएकोले निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा लक्ष्य अनुरूप नै वृद्धि हुने देखिन्छ ।

१४. २०७३ असार मसान्तको तुलनामा २०७३ चैत मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ३.५ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ । २०७३ असार मसान्तमा प्रति अमेरिकी डलरको खरिद दर रु. १०६.७३ रहेकोमा २०७३ चैत मसान्तमा रु. १०३.१० कायम भएको छ ।

मौद्रिक नीतिमा उल्लेखित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन स्थिति

संचालन लक्ष्य तथा उपकरण

१५. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू (वाणिज्य बैंक, विकास बैंक तथा वित्त कम्पनी) ले यस बैंकमा राख्नुपर्ने अनिवार्य नगद मौज्जात बाहेकको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा लिई खुला बजार कारोबारमार्फत् तरलता व्यवस्थापन हुँदै आएको छ । अल्पकालीन ब्याजदरमा आउने

उत्तर-चढावलाई न्यूनीकरण गर्दै व्याजदर स्थायित्व कायम गर्ने तथा मौद्रिक व्यवस्थापनको कार्यलाई पारदर्शी एवम् आधुनिक बनाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०७३/७४ देखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको व्याजदर करिडोरको प्रारम्भिक अभ्यासले आगामी दिनमा तरलता व्यवस्थापन एवम् मुद्रा बजारको विकासमा थप सहयोग पुग्ने देखिएको छ ।

तरलता व्यवस्थापन

१६. अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा अधिक तरलताको स्थितिमा सुधार आएको छ । समीक्षा अवधिमा पटक पटक गरी विभिन्न उपकरणमार्फत् कुल रु. १०१ अर्ब १० करोड तरलता प्रशोचन तथा रु. ६१ अर्ब तरलता प्रवाह गरिएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा रु. ४७१ अर्ब ६४ करोड तरलता प्रशोचन गरिएको थियो (तालिका ४) ।

१७. स्थिर विनिमय दर पद्धति अवलम्बन गरिएको विद्यमान सन्दर्भमा विदेशी विनिमय हस्तक्षेप मौद्रिक नीतिको प्रमुख उपकरणको रूपमा रहँदै आएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा यस बैंकले विदेशी विनिमय बजारबाट अमेरिकी डलर ३ अर्ब ३ करोड खुद खरिद गरी रु. ३२४ अर्ब ५६ करोड बराबरको खुद तरलता प्रवाह गरेको छ । त्यसैगरी, समीक्षा अवधिमा अमेरिकी डलर ३ अर्ब २२ करोड र युरो ९ करोड ५० लाख बिक्री गरी रु. ३५४ अर्ब ४ करोड बराबरको भा.रु. खरिद भएको छ ।

१८. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा वाणिज्य बैंकहरूले रु. ७७२ अर्ब ५ करोड र अन्य वित्तीय संस्थाहरूले रु. २९६ अर्ब ७८ करोडको अन्तरबैंक कारोबार गरेका छन् ।

स्थायी तरलता सुविधा

१९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले रु. ६१ अर्ब ७४ करोड स्थायी तरलता सुविधा उपयोग गरेका छन् । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो सुविधा रु. २ अर्ब ६५ करोड उपयोग भएको थियो ।

अनिवार्य नगद मौज्जात

२०. चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीतिले अनिवार्य नगद अनुपातलाई यथावत कायम राखी यस्तो अनुपात गणना गर्ने समयावधिमा परिमार्जन गरेको थियो । जस अनुसार अनिवार्य नगद मौज्जात कायम गर्ने अवधिलाई साविकको एक हप्ताबाट दुई हप्ता कायम गरिएको र यस्तो मौज्जात दैनिक रूपमा कम्तिमा

तालिका ४: तरलता व्यवस्थापन

(रु. अर्बमा)

विवरण	नौ महिना	
	२०७२/७३	२०७३/७४
(क) तरलता प्रशोचन		
निक्षेप संकलन (दुई हप्ते)	-	२९.८
निक्षेप संकलन (९० दिने)	२९७.५	७.१
रिभर्स रिपो	१६५.०	६४.३
सोभै बिक्री बोलकबोल	९.१	-
कुल प्रशोचन	४७१.६	१०१.१
(ख) तरलता प्रवाह		
रिपो	-	३३.२
सोभै खरिद बोलकबोल	-	१०.२
नेपाल राष्ट्र बैंक वन्द खरिद	-	१७.६
कुल प्रवाह	-	६१.०
(ग) स्थायी तरलता सुविधा	२.६५	६१.७४

७० प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको थियो । यसबाट संस्था विशेष र समग्र बैकिङ्ग प्रणालीको तरलता व्यवस्थापनको कार्य थप सहज भएको छ ।

ब्याजदर

२१. २०७२ चैतमा ९९-दिने ट्रेजरी बिलको भारत औसत ब्याजदर १.१ प्रतिशत रहेकोमा २०७३ चैतमा ०.९३ प्रतिशत कायम भएको छ । वाणिज्य बैंकहरूबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारत औसत ब्याजदर २०७२ चैतको १.५९ प्रतिशतको तुलनामा २०७३ चैतमा ०.७५ प्रतिशत रहेको छ (तालिका ५) ।

तालिका ५: भारत औसत ब्याजदर

(प्रतिशतमा)

विवरण	असार			चैत
	२०७१	२०७२	२०७३	२०७३
९९ दिने ट्रेजरी बिल	०.०२	०.१७	०.०५	०.९३
अन्तरबैंक ब्याजदर	०.१६	१.०१	०.६९	०.७५
कर्जाको ब्याजदर	१०.५५	९.६२	८.८६	१०.७७
निक्षेपको ब्याजदर	४.०९	३.९४	३.२८	५.०८

२२. २०७३ असारदेखि २०७३ चैत महिनासम्मको अवधिमा वाणिज्य बैंकहरूले सर्वसाधारणलाई प्रस्ताव गरेको निक्षेप तथा कर्जाको ब्याजदर (Ex-Ante Interest Rate) बढेको देखिन्छ । ब्याजदरमा भएको सुधारको प्रतिविम्ब स्वरूप २०७३ असारमा निक्षेपको भारत औसत ब्याजदर ३ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेकोमा २०७३ चैतमा यस्तो ब्याजदर ५ प्रतिशत नाघेको छ । त्यसैगरी, कर्जाको भारत औसत ब्याजदर २०७३ असारको तुलनामा २०७३ चैतमा करिब २ प्रतिशत विन्दुले बढेको छ । ब्याजदरमा भएको सुधारले अर्थतन्त्रमा देखिएको न्यून कुल गार्हस्थ्य बचत र अनुत्पादनशील क्षेत्रमा अनियन्त्रित तवरले प्रवाह हुने कर्जा लगानीमा सुधार आउने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

२३. कर्जा तथा निक्षेपको भारत औसत ब्याजदर बढेता पनि ब्याजदर अन्तर घटेको छ । २०७२ चैतमा वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा तथा निक्षेपबीचको भारत औसत ब्याजदर अन्तर २०७२ चैतको ६.१ प्रतिशतबाट २०७३ चैतमा ५.७ प्रतिशतमा भरेको छ । निक्षेपको ब्याजदर बढेका कारण वाणिज्य बैंकहरूको औसत आधारदर भने बढेको छ । यस्तो आधार दर २०७२ चैतको ६.३ प्रतिशतबाट २०७३ चैतमा ८.६ प्रतिशत पुगेको छ ।

कर्जा व्यवस्था

२४. भूकम्प पीडितहरूलाई २ प्रतिशतसम्मको ब्याजदरमा आवासीय कर्जा प्रदान गर्न यस बैंकबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई शून्य ब्याजदरमा पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था अन्तर्गत २०७३ चैत मसान्तसम्म रु. ६१ करोड २३ लाख कर्जा प्रवाह भएको छ ।

२५. समीक्षा अवधिमा यस बैंकले ४ प्रतिशत ब्याजदरमा उपलब्ध गराउँदै आएको साधारण पुनरकर्जा सुविधाको उपयोगमा वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनामा साधारण पुनरकर्जा रु. ९ अर्ब ७ करोड १० लाख र निर्यात पुनरकर्जा रु. ४२ करोड ४३ लाख गरी कुल रु. ९ अर्ब ४९ करोड ५३ लाख पुनरकर्जा उपयोग भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा साधारण पुनरकर्जा रु. २ अर्ब ९० करोड र निर्यात पुनरकर्जा रु. १ अर्ब १२ करोड गरी जम्मा रु. ४ अर्ब २ करोड पुनरकर्जा उपयोग भएको थियो ।

२६. पछिल्लो समय तोकिएका उत्पादनशील क्षेत्रतर्फको कर्जा प्रवाह बढ्दै गएको छ । २०७३ चैत मसान्तसम्ममा वाणिज्य बैंकहरूले कृषि, ऊर्जा, पर्यटन, घरेलु तथा साना उद्योग जस्ता तोकिएका उत्पादनशील क्षेत्रमा कुल रु. २८३ अर्ब ८९ करोड कर्जा प्रवाह गरेका छन् । यो रकम कुल कर्जाको १७.१ प्रतिशत हुन आउँछ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अनुपात १६.३ प्रतिशत रहेको थियो ।
२७. वाणिज्य बैंकहरूले विपन्न वर्गमा २ प्रतिशत कर्जा प्रत्यक्ष रूपमा लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था अनुसार २०७३ चैत मसान्तसम्ममा प्रत्यक्ष रूपमा १.६ प्रतिशत, अप्रत्यक्ष रूपमा ३.९ प्रतिशत र युवा स्वरोजगार कोष अन्तर्गतको लगानी समेत गरी कुल कर्जाको ५.८ प्रतिशत कर्जा विपन्न वर्गमा प्रवाह भएको छ (तालिका ६) । प्रत्यक्ष लगानी गर्नुपर्ने विद्यमान व्यवस्थामा पुनरावलोकन गरी यस्ता कर्जाको गणना एवम् हर्जाना लगाउने व्यवस्था २०७५ असार मसान्तदेखि मात्र लागू हुने गरिएको छ ।

तालिका ६ : वाणिज्य बैंकहरूबाट विपन्न वर्गमा कर्जा लगानी

विवरण	रकम (रु. अर्बमा)				कुल कर्जाको अंश (प्रतिशत)			
	असार		चैत		असार		चैत	
	२०७१	२०७२	२०७३	२०७३	२०७१	२०७२	२०७३	२०७३
कुल लगानी	४२.९	५०.९	६५.७	८६.१	५.२	५.१	५.५	५.८
प्रत्यक्ष लगानी	१०.४	१०.३	१२.४	२४.४	१.३	१.०	१.०	१.६
अप्रत्यक्ष लगानी	२८.८	३७.१	४९.७	५८.२	३.५	३.७	४.२	३.९
युवा स्वरोजगार कोषमा लगानी	३.७	३.५	३.६	३.४	०.४	०.३	०.३	०.२

२८. “युवाहरूलाई व्यवसायिक कृषि कर्जामा प्रदान गरिने ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७१” खारेज गरी “व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जामा प्रदान गरिने ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७३” नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । नयाँ कार्यविधि बमोजिम ब्याज अनुदान दरलाई ४ प्रतिशतबाट वृद्धि गरी ५ प्रतिशत कायम गरिएको छ । साथै, नयाँ कार्यविधिले कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय गर्न रु. ७ करोडसम्म कर्जा दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । २०७३ पुस मसान्तसम्ममा ४५८८ जनाले यस्तो कर्जाको उपयोग गरेका छन् । यस अन्तर्गत रु. ५ अर्ब ९४ करोड ५२ लाख कर्जा वक्यौता रहेको छ भने रु. १३ करोड ९२ लाख ब्याज अनुदान प्रदान गरिएको छ ।

समष्टिगत विवेकशील नियमन

२९. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रदान गर्दै आएको ओभरड्राफ्ट लगायतका रिभल्विड प्रकृतिका व्यक्तिगत कर्जा सुविधाको सीमा रु. १ करोडबाट रु. ७५ लाख कायम गरिएको छ । हाल उपयोगमा रहेका त्यस्ता कर्जाका हकमा २०७४ असार मसान्तभित्र उक्त सीमामा ल्याईसक्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । साथै, निजी प्रयोजनका सवारी साधनमा ऋण प्रवाह गर्दा सो सवारीको मूल्याङ्कनको अधिकतम ५० प्रतिशतसम्म मात्र बैंक तथा वित्तीय संस्थाले लगानी गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
३०. वाणिज्य बैंकहरूले कुल निक्षेपमा संस्थागत निक्षेपको अंश ६० प्रतिशतबाट घटाई ५० प्रतिशत कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था भएकोमा २०७३ चैतमा यस्तो निक्षेपको अंश ५०.२ प्रतिशत रहेको छ । २०७३ असारमा उक्त निक्षेपको अंश ५१.३ प्रतिशत रहेको थियो ।

३१. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले रु. १ अर्ब वा सो भन्दा बढी रकमको बहु-बैंकिङ्ग कर्जा उपभोग गर्ने/गरिरहेका ऋणीहरूको कर्जा सहवित्तीयकरण कर्जामा परिणत गर्नुपर्ने व्यवस्थाको पालना नभएमा त्यस्तो कर्जालाई २०७४ असार मसान्तमा सूक्ष्म निगरानी वर्गमा राखी सोही बमोजिमको कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्न आवश्यक निर्देशन जारी गरिएको छ ।

३२. व्यक्तिगत तथा संस्थागत दुवै किसिमका कल डिपोजिटमा प्रदान गरिने ब्याजदर साधारण बचत खातामा प्रदान गरिने न्यूनतम ब्याजदर भन्दा बढी हुन नहुने गरी निर्देशन जारी गरिएको छ । २०७३ असारको

तालिका ७: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप संरचना

(प्रतिशतमा)

निक्षेपको प्रकार	२०७२ असार	२०७२ चैत	२०७३ असार	२०७३ चैत
चलित	९.४	९.४	९.९	७.५
बचत	४२.२	४२.८	४३.३	३६.६
मुद्दती	३०.२	२८.६	३०.५	४०.६
कल	१७.५	१८.४	१६.३	१४.४
मार्जिन	०.७	०.९	०.८	०.८

तुलनामा २०७३ चैतमा चलित, बचत र कल निक्षेपको अंश घटेको छ भने मुद्दती निक्षेपको अंश बढेको छ (तालिका ७) । ब्याजदरमा भएको फेरवदलका कारण निक्षेप संरचनामा परिवर्तन आएको हो ।

३३. कुनै पनि ऋणीले पेश गरेको वित्तीय विवरणहरू एकभन्दा बढी पाइएमा त्यस्तो कर्जालाई खराब कर्जामा वर्गीकरण गरी शत प्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था गर्ने र तत्काल कर्जा असुलीको प्रकृया अगाडि बढाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

३४. आर्थिक वर्षको मध्यतिर वित्तीय घर्षण बढेको अवस्थालाई सम्बोधन गर्न उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ कर्जा विस्तार नरोकियोस भन्ने उद्देश्यले २०७४ असार मसान्तसम्मका लागि मात्र विद्यमान ८० प्रतिशतको कर्जा-निक्षेप (प्राथमिक पूँजी सहित) अनुपात गणना गर्दा तोकिएका केही क्षेत्रतर्फ प्रवाह हुने कर्जाको ५० प्रतिशतसम्मको रकम घटाउन पाउने व्यवस्था गरिएको छ ।

वित्तीय क्षेत्र सुधार

३५. वित्तीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित ऐनहरूलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गर्ने क्रममा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ र बैंकिङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ व्यवस्थापिका संसदबाट संशोधन भएका छन् । त्यसैगरी, बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ खारेज भई नयाँ बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ लागू भएको छ । यस बाहेक निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापना र संचालन सम्बन्धी ऐन, २०७३ जारी भएको छ भने कर्मचारी संचय कोष ऐन, २०१९ मा संशोधन भएको छ । संशोधित ऐनहरूले समस्याग्रस्त संस्थाहरूको फरफारक, वित्तीय क्षेत्रको सुशासन र वित्तीय साधनको सुरक्षा एवम् प्रभावकारी परिचालनमा जोड दिएको छ ।

३६. नेपाल सरकार, मन्त्रपरिषद्बाट मिति २०७३/०९/२२ मा वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति (Financial Sector Development Strategy, FSDS) २०७३/७४-२०७७/७८ स्वीकृत भएको छ । यस रणनीतिको दूरदृष्टि “फराकिलो आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने प्रभावकारी, कुशल, समावेशी तथा स्थायित्वपूर्ण (Stable) वित्तीय क्षेत्र” रहेको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वित्तीय क्षेत्रको योगदान बढाउने, निक्षेप र कर्जा परिचालन बढाउने, कृषि क्षेत्रमा कर्जा प्रवाह बढाउने तथा कर्जा सूचना प्रणालीमा सुधार गर्ने

लगायतका लक्ष्य राखेको उक्त रणनीति कार्यान्वयन समितिको पहिलो बैठकले यसको कार्यान्वयनलाई अगाडि बढाएको छ ।

वित्तीय स्थायित्व

३७. समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको चुक्ता पूँजी बढेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू मर्जर/एक्वीजिशन, बोनस शेयर, हकप्रद एवम् थप शेयरमार्फत् यस बैंकले तोकेबमोजिमको चुक्ता पूँजी वृद्धि गर्ने प्रकृत्यामा अगाडि बढेका छन् । २०७३ चैत्र मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको चुक्ता पूँजी रु. २०४ अर्ब ११ करोड पुगेको छ (तालिका ८) ।

तालिका ८ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजी

(रु. अर्बमा)

संस्थाको प्रकार	असार		चैत्र
	२०७२	२०७३	२०७३
वाणिज्य बैंक	९७.९	१२१.१	१६०.७
विकास बैंक	२७.५	२९.२	३१.६
वित्त कम्पनी	१५.४	१३.१	११.८
कुल	१४०.८	१६३.४	२०४.१

३८. तोकिएको चुक्ता पूँजी नपुऱ्याउने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई लाभांश तथा बोनस शेयर घोषणा गर्न रोक लगाउने, नयाँ शाखा खोल्न रोक लगाउने र निक्षेप परिचालनको सीमा कायम गर्ने जस्ता व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

३९. समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंकहरूले उल्लेख्य मुनाफा आर्जन गरेका छन् । त्यसैगरी, सम्पत्ति तथा शेयरमा पनि उच्च प्रतिफल रहेको छ (तालिका ९) ।

तालिका ९: वाणिज्य बैंकहरूको वित्तीय स्थिति

वित्तीय सूचकहरू	२०७२	२०७३	२०७३
	असार	असार	चैत्र
खुद मुनाफा (रु. अर्बमा)	२५.७५	३५.८७	३०.७३
सम्पत्तिमा प्रतिफल	१.०४	१.८०	१.७७
शेयरमा प्रतिफल	९.९१	२०.५१	१८.०५

४०. २०७३ चैत्र मसान्तसम्ममा वाणिज्य बैंकहरूको निष्क्रिय कर्जा रु. २८ अर्बको तुलनामा कुल कर्जा नोक्सानी व्यवस्था रु. ४० अर्ब रहेको छ । तथापि, समीक्षा अवधिमा घरजग्गा, शेयर मार्जिन, ओभरड्राफ्ट, हायर पर्चेज लगायतका तुलनात्मक रूपमा कम उत्पादनशील क्षेत्रमा भएको उल्लेख्य कर्जा विस्तारबाट निष्क्रिय कर्जा अनुपात वृद्धि हुने जोखिम भने बढेको छ (तालिका १०) । २०७३ असारमा वाणिज्य बैंकहरूको औसत निष्क्रिय कर्जा अनुपात १.८ प्रतिशत रहेकोमा २०७३ चैत्रमा १.७ प्रतिशतमा भरेको छ (तालिका ११) ।

तालिका १०: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको केही क्षेत्रमा लगानीमा रहेको कर्जा

(रु. अर्बमा)

शीर्षक	२०७२		२०७३	
	असार	चैत्र	असार	चैत्र
ओभरड्राफ्ट	२४६	२७८.६	२९४.३	३४६.५
घर जग्गा कर्जा (व्यक्तिगत आवासीय घर कर्जासमेत)	२०४.६	२३१.१	२५०.९	२९२.४
हायर पर्चेज	८१	९२.९	११०.१	१४९.०
शेयर मार्जिन कर्जा	२४.१	३५	३७.७	३९.२

४१. उत्पादनशील क्षेत्र कर्जाको ५० प्रतिशतसम्म कर्जा-पूँजी/निक्षेप अनुपात गणना गर्दा समायोजन गर्न पाउने व्यवस्था पश्चात् २०७३ चैत्र मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा-पूँजी/निक्षेप अनुपात ७१.४ प्रतिशत कायम भएको छ । २०७३ असार मसान्तमा ७५.५ प्रतिशत रहेको यस्तो अनुपात २०७३ पुसमा उल्लेख्य वृद्धि भई ७८.१ प्रतिशत पुगेको थियो ।

४२. समस्याग्रस्त घोषणा गरिएका १६ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमध्ये ७ वटाको रिजोलुसन प्रक्रिया सम्पन्न भई हाल ९ वटा मात्र समस्याग्रस्त अवस्थामा रहेका छन् । हाल कायम रहेका ९ वटा समस्याग्रस्त संस्थाहरूमध्ये ६ वटाको शेयर स्वामित्व हस्तान्तरणको प्रक्रियामा रहेको, एउटा संस्थाको शेयर स्वामित्व हस्तान्तरणको लागि छलफल भइरहेको छ भने बाँकी २ वटा संस्थाको मुद्दा अदालतमा विचाराधीन छ ।

तालिका ११ : वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा वर्गीकरण

(रु. अर्बमा)

कर्जा वर्गीकरण	२०७२	२०७३	२०७३
	असार	असार	चैत
१. कुल असल कर्जा	१०४२	१३४५	१६२७
१.१ असल कर्जा	९८९	१३०७	१५८५
१.२ सुक्ष्म निगरानी	५३	३९	४२
२. निष्क्रिय कर्जा	२७	२५	२८
२.१ पुनरसंरचना/पुनरतालिकीकरण	१	२	१
२.२ कमसल	४	४	६
२.३ शंकास्पद कर्जा	४	३	५
२.४ खराब	१७	१६	१६
३. कुल लगानीमा रहेको कर्जा	१०६९	१३७०	१६५५
४. कुल कर्जा नोक्सानी व्यवस्था	३५	३५	४०
५. निष्क्रिय कर्जा अनुपात प्रतिशत	२.५	१.८	१.७

वित्तीय विस्तार

४३. मर्जर तथा प्राप्तिको परिणामस्वरूप यस बैंकबाट इजाजत प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या घटेतापनि त्यस्ता संस्थाहरूको शाखा संख्यामा भने विस्तार आएको छ । २०७३ चैत मसान्तमा २८ वाणिज्य बैंक, ५४ विकास बैंक, ३३ वित्त कम्पनी र ५० लघुवित्त विकास बैंकहरू संचालनमा रहेका छन् भने यी संस्थाहरूको शाखा संख्या ४७१७ पुगेको छ (तालिका १२) ।

तालिका १२: बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या/शाखा संख्या

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	संख्या			शाखा संख्या		
	२०७२ असार	२०७३ असार	२०७३ चैत	२०७२ असार	२०७३ असार	२०७३ चैत
वाणिज्य बैंक	३०	२८	२८	१६७२	१८६९	२०४०
विकास बैंक	७६	६७	५४	८०८	८५२	८३२
वित्त कम्पनी	४८	४२	३३	२४२	१७५	१५१
लघुवित्त विकास बैंक	३९	४२	५०	१११६	१३७८	१६९४
जम्मा	१९३	१७९	१६५	३८३८	४२७४	४७१७

नियमन तथा सुपरिवेक्षण

४४. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले महानगरपालिका तथा उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र र नगरपालिकाका केन्द्र बाहेकका स्थानहरूमा शाखा खोल्न यस बैंकको पूर्व स्वीकृति लिनु नपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा आएको छ ।
४५. २०७२ बैशाखको भूकम्पबाट अति प्रभावित काठमाडौं उपत्यका बाहेकका जिल्लाहरूमा रहेका इजाजतप्राप्त संस्थाका शाखा स्वीकृत स्थानमा रहन असुविधा हुन गएमा सोही जिल्लाको अन्य उपयुक्त स्थानमा त्यस्तो शाखा स्थानान्तरण गर्न यस बैंकको स्वीकृति लिनु नपर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

४६. द्वन्द्वकालमा विस्थापित भएका बैंकका शाखाहरूको पुनर्स्थापनालाई प्रभावकारी बनाउन त्यस्ता स्थानमा दुईवटा शाखा पुनर्स्थापना गरेको अवस्थामा काठमाडौं उपत्यकामा यस बैंकको स्वीकृति लिई एक शाखा खोल्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । द्वन्द्वकालमा विस्थापित राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक, नेपाल बैंक लिमिटेड तथा कृषि विकास बैंक लिमिटेडको कुल ३१८ शाखाहरूमध्ये २०७३ चैत मसान्तसम्म १५७ शाखाहरू पुनर्स्थापना भएका छन् ।
४७. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले २०७४ साउन १ देखि रु. १० लाख वा सो भन्दा बढीको रकम भुक्तानी गर्दा अनिवार्य रूपमा एकाउन्टपेयी चेकमार्फत् गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । गत आर्थिक वर्षसम्म नगदमा गर्न सकिने कारोबारको सीमा रु. ५० लाख रहेकोमा चालु आर्थिक वर्षदेखि सोलाई रु. ३० लाखमा घटाइएको थियो । नगद कारोबारको सीमा घटाउनुको उद्देश्य यसमा रहेको जोखिम न्यूनीकरण गर्नु हो ।
४८. यस बैंकको लगानीमा स्थापित नेपाल क्लियरिङ हाउसले Nepal Clearing House Limited-Interbank Payment System (NCHL-IPS) को रूपमा Automated Clearing House संचालनमा ल्याएको र यस प्रणालीमार्फत् नेपाल सरकारबाट हुने भुक्तानी सम्बन्धी कार्य पनि सुरु भएको छ । साथै, सरकारी ऋणपत्रको अभौतिकीकरण गरी त्यस्ता ऋणपत्रको कारोबार फर्छ्यौटलाई सहज बनाउन Central Securities Depository स्थापना गर्ने सम्बन्धमा अध्ययन भईरहेको छ ।
४९. भुक्तानी तथा फर्छ्यौट विनियमावली, २०७२ बमोजिम निवेदन दिएका संस्थाहरूलाई नियमानुसार आशयपत्र तथा अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने प्रक्रिया शुरु गरिएको छ । यस अन्तर्गत २०७३ चैत मसान्तसम्म एउटा संस्थाले आशयपत्र प्राप्त गरेको छ भने २८ वटै वाणिज्य बैंकहरूले अनुमति प्राप्त गरेका छन् ।

लघुवित्त तथा वित्तीय साक्षरता

५०. लघुवित्त संस्थाहरूको वित्तीय पहुँचको अवस्था, स्तर वृद्धि, मर्जर/प्राप्ति तथा संचालन सम्बन्धमा अध्ययन गरी आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्नु परेकोले लघुवित्त संस्था स्थापनाका लागि आवेदन लिने कार्य स्थगन गरिएको र वित्तीय सेवाको पहुँच कम रहेका तोकिएका १० जिल्ला (मनाङ, जुम्ला, हुम्ला, डोल्पा, कालिकोट, मुगु, जाजरकोट, बझाङ, बाजुरा र दार्चुला) कार्यक्षेत्र रहने लघुवित्त संस्था स्थापनाको लागि भने विद्यमान इजाजत नीतिलाई यथावत् राखिएको छ । वित्तीय सेवाको पहुँच कम रहेका तोकिएका १० जिल्लाहरूमा हालसम्म लघुवित्त संस्थाहरूका ३७ शाखाहरू रहेका छन् । तर ती जिल्लाहरूमा प्रधान कार्यालय रहने गरी कुनैपनि लघुवित्त संस्था स्थापना भएका छैनन् ।
५१. लघुवित्त संस्थाहरूको स्थापनाका लागि हालसम्म प्राप्त भएका निवेदनका सम्बन्धमा यस बैंकबाट वित्तीय कारोबार गर्न सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त गरेका र Fit and Proper Test सम्पन्न भई अन्तरक्रिया सम्पन्न भइसकेका तथा लघुवित्त संस्थामा परिणत हुन आवेदन दिएका वित्तीय मध्यस्थताको कारोबार गर्ने गैर-सरकारी संस्थाहरूको हकमा मात्र थप कारबाही अगाडि बढाइने व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्था अन्तर्गत थप २० वटा संस्थाहरूलाई स्थापनाको इजाजत दिने प्रक्रिया अगाडि बढेको छ ।
५२. लघुवित्त संस्थाहरूबाट प्रवाह हुने विभिन्न प्रकारका कर्जाको सीमा वृद्धि गरिएको छ । राष्ट्रिय स्तरको थोक कर्जा प्रदान गर्ने लघुवित्त संस्थाहरूले २०७५ असार मसान्तसम्म न्यूनतम चुक्ता पूँजी विद्यमान

रु. १० करोडबाट रु. ६० करोड कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । साथै, हाल राष्ट्रिय स्तरको थोक कर्जा प्रदान गर्ने लघुवित्त संस्थाहरूको संख्या ४ रहेको छ । यी संस्थाहरूमध्ये एकले तोकिएको न्यूनतम् चुक्ता पूँजी पुऱ्याइसकेको छ भने अन्य तीनले बोनश तथा अग्राधिकार शेयर जारी गरी पूँजी वृद्धि गर्ने योजना पेश गरेका छन् ।

५३. विपन्न तथा न्यून आय भएका व्यक्तिलाई सामुहिक जमानीमा लघु उद्यम वा व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्रति समूह सदस्य बढीमा रु. ३ लाखसम्म लघुकर्जा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था गरिएको छ भने विगत दुई वर्षदेखि कर्जा उपभोग गरी असल वर्गमा परेका समूह सदस्यको हकमा रु. ५ लाख सीमा कायम गरिएको छ । त्यसैगरी, नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि अन्तर्गत Solar Home Systems र/वा Bio-gas प्रयोजनको लागि प्रति परिवार बढीमा रु. २ लाखसम्मको लघुकर्जा उपलब्ध गराउन सकिने सीमा कायम गरिएको छ ।
५४. राष्ट्रिय वित्तीय साक्षरता रणनीतिमा थप परिमार्जन सहित नेपाल सरकार समक्ष स्वीकृतिका लागि पेश गरिएको छ । साथै, नेपालको वित्तीय समावेशीकरण सम्बन्धी मार्गदर्शन (National Roadmap on Financial Inclusion) को मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

विदेशी विनिमय व्यवस्थापन

५५. भारत बाहेक तेस्रो मुलुकहरूबाट ड्राफ्ट-टी.टी.मार्फत् वस्तु आयात गर्दा एक पटकमा बढीमा अमेरिकी डलर ४० हजारसम्मको परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी दिन पाइने सीमा वृद्धि गरी अमेरिकी डलर ५० हजार कायम गरिएको छ ।
५६. भारतबाट सफ्टवेयर खरिद गर्न प्रदान गरिने परिवर्त्य विदेशी मुद्राको सीमा वृद्धि गरी अमेरिकी डलर १५ हजारसम्मको सफ्टवेयर एल.सी.मार्फत् आयात गर्न पाउने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
५७. विप्रेषण व्यवसायमा संलग्न विप्रेषक फर्म, कम्पनी वा संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने न्यूनतम् चुक्ता पूँजी वृद्धि गरिएको छ । साथै, मनिचेञ्जर व्यवसायमा संलग्न संस्थाहरूले कायम गर्नुपर्ने न्यूनतम् चुक्ता पूँजी समेत वृद्धि गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
५८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा खाता हुने नेपालीले आफ्नो खाताबाट वस्तु तथा सेवा खरिद गर्न वार्षिक अमेरिकी डलर १५ हजारसम्म भुक्तानी दिनसक्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
५९. खरिददर मात्र उल्लेख हुने विदेशी मुद्राहरू स्वीडिस क्रोनर, डेनिस क्रोनर, हङकङ डलर, कुवेती दिनार र बहराइन दिनारको खरिददर र बिक्रीदर दुबै तोकिएको बिक्री गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
६०. श्रम स्वीकृति लिई कार्य गरिरहेका विदेशी नागरिकहरूले परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा तेस्रो मुलुकमा पारिश्रमिक पठाउनु पर्दा तोकिए बमोजिमको कागजात लिई तोकिए बमोजिमको रकम बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट सोभै भुक्तानी गर्न सक्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
६१. यस बैंकमा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीको लेखाङ्कन अनिवार्य रूपमा अद्यावधिक गर्न सार्वजनिक सूचना जारी गरिएको छ ।

६२. वैदेशिक रोजगार बचतपत्रको बारेमा जनचेतना जगाई सो बचतपत्रको बिक्री प्रवर्द्धन गर्न बढी संख्यामा नेपालीहरु वैदेशिक रोजगारमा रहेका प्रमुख मुलुकहरुमध्ये यु.ए.ई र कतारमा नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकाय, बिक्री एजेण्टका विदेशस्थित कार्यालयहरु तथा रेमिट्यान्स कम्पनीहरु लगायतको समन्वयमा चेतनामूलक प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु सम्पन्न गरिएका छन् ।
६३. विदेशबाट सामान आयात गर्ने व्यापारिक फर्म/कम्पनीले प्रतीतपत्रमार्फत् आयात गर्दा परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गर्नुपर्ने रकमसम्मको लागि बढीमा ९० दिनसम्म सम्बन्धित बैंकसँग २०७४ वैशाख मसान्तसम्म मात्र विदेशी मुद्रामा Loan Book गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
६४. ट्रष्ट रिसिप्ट कर्जा (TR Loan), विल्स, डिस्काउण्टिङ्ग वा त्यस्तै प्रकृतिका आयात कर्जा प्रदान गर्दा अधिकतम १२० दिनसम्मको विद्यमान अवधिलाई २०७४ असार मसान्तसम्मका लागि १५० दिन कायम गरिएको छ ।

समष्टिगत आर्थिक परिदृश्य

६५. सन् २०१६ मा विश्व अर्थतन्त्र ३.१ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा सन् २०१७ मा ३.५ प्रतिशतले वृद्धि हुने अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको प्रक्षेपण छ । खासगरी संयुक्त राज्य अमेरिका तथा बेलायतको अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य सुधार आएको, जापानको निर्यातमा विस्तार भएको तथा जर्मनी, स्पेन जस्ता युरोपियन युनियन सदस्य राष्ट्रहरुको आन्तरिक मागमा वृद्धि भएकोले सन् २०१६ मा विश्वको आर्थिक वृद्धिदरमा सुधार आएको र सन् २०१७ मा थप सुधार हुँदै जाने कोषले जनाएको छ । यसबाट नेपाल लगायतका अल्पविकसित मुलुकहरुमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ । तथापि, न्यून उत्पादकत्व वृद्धि, उच्च आय असमानता एवम् विकसित मुलुकहरुको स्वदेश लक्षित विकास नीतिले उदीयमान तथा अल्पविकसित मुलुकहरुलाई असर पार्नसक्ने आँकलन समेत गरिएको छ ।
६६. सन् २०१७ अप्रिलमा अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले जारी गरेको “विश्व वित्तीय स्थायित्व प्रतिवेदन”मा आर्थिक गतिविधिले गति लिन थालेको, बैंक तथा बीमा कम्पनीहरुको मुनाफा बढेको तथा लामो अवधिको ब्याजदरमा वृद्धि भएको कारण पछिल्लो समय वित्तीय स्थायित्वमा क्रमिक सुधार हुँदै आएको उल्लेख छ । यद्यपि, राजनीतिक तथा नीतिगत अस्थिरता खासगरी विकसित मुलुकहरुको संरक्षणवादी नीतिका कारण अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा पूँजीको प्रवाह घट्ने र यसले बजार अर्थतन्त्र प्रतिको धारणामा नै प्रभाव पार्नसक्ने आँकलन समेत कोषले गरेको छ ।
६७. आन्तरिक आर्थिक स्थितितर्फ आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नौ महिनासम्ममा मुलुकको समष्टिगत आर्थिक गतिविधि सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ । आर्थिक वृद्धिदर लक्षित ६.५ प्रतिशतको तुलनामा ६.९ प्रतिशत हुने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको अनुमान छ । उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुनुमा अघिल्ला दुई वर्षहरुको न्यून वृद्धिको आधार प्रभाव, मौसमी अनुकूलताका कारण कृषि क्षेत्रमा भएको वृद्धि तथा उर्जा आपूर्तिमा भएको सुधार प्रमुख रहेका छन् ।
६८. मुद्रास्फीति दर वार्षिक लक्षित ७.५ प्रतिशतको तुलनामा समीक्षा अवधिमा ५.० प्रतिशतमात्र रहेबाट मूल्यवृद्धि न्यून स्तरमै रहने देखिन्छ । कृषि उत्पादनमा देखिएको सुधारसँगै खाद्यान्न आपूर्ति सहज भइरहेको, छिमेकी मुलुक र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पनि मूल्य वृद्धि न्यून रहेको, विद्युत् आपूर्तिमा उल्लेख्य

सुधार भई उत्पादन परिमाण वृद्धि तथा लागत कम हुँदै गएको लगायतका कारण मुद्रास्फीति दर लक्षित सीमाभित्रै कायम राख्न सहज भएको हो ।

६९. समष्टिगत आर्थिक स्थिति सन्तोषजनक रहेता पनि दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नका लागि पूँजीगत खर्च तथा बजेट कार्यान्वयनमा सुधार गर्नुका साथै पुनर्निर्माण कार्यमा तिब्रता दिनुपर्ने देखिएको छ । समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम रहेको, सरकारको ढुकुटीमा उल्लेख्य मौज्जात रहेको तथा विकास प्रति उर्लदो जनचाहना रहेको विद्यमान अवस्थामा दिगो आर्थिक वृद्धितर्फ मुलुकलाई डोच्याउन आवश्यक आधारहरू तयार पारी दीर्घकालीन आर्थिक विकासको लक्ष्य हासिल गर्नेतर्फ लाग्नु पर्ने देखिन्छ ।
७०. न्यून पूँजीगत खर्चका कारण नेपाल सरकारको नेपाल राष्ट्र बैंकमा उच्च बचत रहेको छ । निक्षेप परिचालनका तुलनामा कर्जा लगानी उल्लेख्य रहेको कारण बैंकिङ्ग क्षेत्रमा दोस्रो र तेस्रो त्रयमासमा केही असन्तुलन देखा परेको थियो । राष्ट्र बैंकले जारी गरेको प्रतिचक्रीय (Counter-Cyclical) नीति, स्थानीय तहको निर्वाचनमार्फत् भएको खर्च तथा आर्थिक वर्षको चौथो त्रयमासमा हुने पूँजीगत खर्चपश्चात् यो समस्या विस्तारै समाधान भई तोकिएका उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ कर्जा विस्तार हुने र रियल स्टेट, शेयर, ओभरड्राफ्ट, हायर पर्चेज जस्ता क्षेत्रका कर्जा विस्तार केही सुस्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।
७१. आयातमा भएको उच्च वृद्धि एवम् विप्रेषण आप्रवाहमा देखिएको न्यून वृद्धिले गर्दा चालु खाता घाटामा रहेको छ । फलस्वरूप, अघिल्लो वर्षको तुलनामा शोधनान्तर बचत न्यून रहेको छ । विगत डेढ वर्षदेखि वैदेशिक रोजगारमा जाने नेपाली कामदारहरूको संख्या घट्दै गएको तथा समीक्षा अवधिमा नेपाली रुपैयाँ बलियो हुँदै गएको कारण विप्रेषण आप्रवाह वृद्धिमा संकुचन आएको छ । साथै, निर्यातको तुलनामा आयात उच्चदरमा विस्तार हुँदै गएकोले समीक्षा अवधिमा शोधनान्तर बचत कम हुन गएको हो । यद्यपि, विदेशी लगानीमा वृद्धि हुँदै गएको तथा वैदेशिक सहयोग रकममा समेत सुधार आएकोले विदेशी विनिमय सञ्चित सुविधाजनक स्तरमा नै रहने देखिन्छ ।
७२. स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात् आर्थिक गतिविधिमा थप विस्तार आउने देखिन्छ । संविधानले नै स्थानीय तहमा महत्वपूर्ण जिम्मेवारी र अधिकार प्रदान गरेका कारण अर्थतन्त्रको विद्यमान संरचनामा पनि परिवर्तन आउने देखिन्छ । खासगरी विकेन्द्रीत सरकारी नीति तथा कार्यक्रमले एकातिर स्थानीय तहमा विकास निर्माण प्रति अपनत्व बढाउने देखिन्छ भने अर्कोतिर कार्यान्वयन पक्ष पनि प्रभावकारी हुने देखिन्छ । यसका साथै, शक्तिशाली स्थानीय तह भएबाट राजनीतिक तथा नीतिगत स्थायित्व हासिल हुने, उत्तरदायी जनप्रतिनिधिका कारण सुशासन अभिवृद्धि हुने तथा स्थानीय निकायहरूबीच विकास निर्माणमा प्रतिस्पर्धा भई आर्थिक गतिविधि विस्तारका लागि सकारात्मक वातावरण निर्माण हुने अवसर प्राप्त भएको छ ।

मौद्रिक नीतिको कार्यदिशा

७३. चालु आर्थिक वर्षको मौद्रिक नीति जारी गर्दाको समय र त्यसपछिका ९ महिनाको अवधिमा विकसित प्रमुख आर्थिक तथा वित्तीय परिसूचकहरूको अवस्थालाई तुलना गर्दा मूल्य तथा तरलता स्थितिमा सुधार आएको छ भने केही महिना पहिले देखिएको निक्षेप संकलन तथा कर्जा प्रवाहबीचको असन्तुलन

पनि क्रमशः कम हुँदै गएको छ । अर्कोतर्फ, अघिल्लो वर्षको तुलनामा शोधनान्तर बचत कम भएतापनि विदेशी विनिमय संचिति सुविधाजनक अवस्थामै रहेको छ । तथापि, विप्रेषण आप्रवाहको विस्तारमा आएको संकुचन तथा बढ्दो आयातले वाह्य क्षेत्र स्थायित्व एवम् वित्तीय स्रोत परिचालनमा पार्न सक्ने असरप्रति सजग रहँदै मौद्रिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

७४. राजस्व संकलनको तुलनामा सरकारी खर्च अपेक्षित रूपमा बढ्न नसकेको कारण सरकारको ढुकुटीमा उल्लेख्य नगद मौज्जात रहेको छ । यसप्रकार, एकातिर सरकारको खातामा उल्लेख्य नगद मौज्जात रहने र अर्कोतर्फ विप्रेषण आप्रवाहको वृद्धिदर कम हुनुका साथै आयात समेत बढ्दै जाने प्रवृत्तिका कारण वित्तीय स्रोत परिचालनमा पर्न सक्ने प्रतिकूल असरलाई सम्बोधन गर्दै मौद्रिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ । उपर्युक्त पृष्ठभूमिमा सरकारी वित्त एवम् वाह्य क्षेत्रको भावी स्थितिका आधारमा मौद्रिक व्यवस्थापन गर्दै जानुपर्ने आवश्यकता रहेको तथा वित्तीय क्षेत्रमा देखिएका तत्कालीन समस्याहरूलाई यसअघि जारी गरिएको अर्द्ध-वार्षिक समीक्षामार्फत् समेत सम्बोधन गर्ने प्रयास गरिएको सन्दर्भमा मौद्रिक नीतिको कार्यदिशालाई यथावत राखिएको छ ।
७५. राज्यको पुनरसंरचनासँगै नवगठित स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न हुने क्रममा रहेको सन्दर्भमा आगामी दिनमा स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको गतिले तीब्रता पाउने अपेक्षा गरिएको छ । आर्थिक गतिविधि विस्तारका लागि आवश्यक लगानी परिचालन गर्न सबै स्थानीय तहहरूमा वित्तीय सेवाको पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने चुनौती थपिएको छ । यसका लागि शाखा विस्तार नीति एवम् वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
७६. उत्पादन वृद्धिमार्फत् स्वदेशमै आय तथा रोजगारीका अवसर विस्तार गर्न एवम् बढ्दो व्यापार घाटा कम गर्न उत्पादनशील क्षेत्रमा कर्जा लगानी बढाउँदै लैजानुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यसका लागि कृषि, उर्जा, पर्यटन, साना तथा मझौला उद्योग लगायतका उत्पादनशील आर्थिक गतिविधिमा कर्जा प्रवाह बढाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्नेतर्फ मौद्रिक नीतिको जोड रहेको छ ।
७७. वित्तीय साधनको कुशल बाँडफाँड गरी त्यसलाई स्थायी रूपमा प्रतिफलमुखी बनाउन विभिन्न क्षेत्रमा प्रवाह गरिने कर्जा तथा त्यसको स्रोत व्यवस्थापनमा आवश्यक सन्तुलन कायम गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । यसका लागि बढी जोखिमयुक्त एवम् अर्थतन्त्रमा कम मूल्य अभिवृद्धि गर्ने रियल स्टेट तथा शेयर बजार जस्ता क्षेत्रमा हुने कर्जा प्रवाहको निरन्तर अनुगमन गरी आवश्यकतानुसार नियमन व्यवस्थामा परिमार्जन गर्दैजाने यस बैंकको सोच रहेको छ । साथै, वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनलाई सुदृढ र सन्तुलित तुल्याउन सर्वसाधारणलाई प्रतिस्पर्धी ब्याजदर प्रदान गरी निक्षेप संकलन बढाउन तथा बैंकबाट ऋण लिई उत्पादनशील कार्यमा लागेकाहरूलाई ब्याजदर सुनिश्चितता प्रदान गर्न यस बैंकको जोड रहेको छ ।

मौद्रिक उपायहरू

७८. देशको विद्यमान आर्थिक तथा वित्तीय स्थिति एवम् भावी परिदृश्यका आधारमा तय गरिएको मौद्रिक नीतिको उपर्युक्त कार्यदिशा अनुरूप विद्यमान अनिवार्य नगद अनुपात, बैंकदर लगायतका पुनरकर्जा दर सम्बन्धी व्यवस्थालाई यथावत कायम गरिएको छ ।

७९. मौद्रिक नीतिका नवीनतम् उपायहरु अवलम्बन गर्दै यसको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने क्रममा चालु आर्थिक वर्षदेखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको ब्याजदर करिडोरलाई थप क्रियाशील बनाउनुका साथै समय सापेक्ष रुपमा परिष्कृत गर्दै लगिने छ । साथै, वाणिज्य बैंकहरुबीचको अन्तरबैंक ब्याजदरको आधारमा तय हुने रिपो दरलाई नीतिगत दरको रुपमा लिइएको सन्दर्भमा अन्तरबैंक कारोबार सम्बन्धी तथ्याङ्कलाई थप व्यवस्थित बनाइनेछ ।

अन्त्यमा,

८०. मौद्रिक नीति सार्वजनिक भएपछिको नौ महिनासम्मको प्रगति विवरणका आधारमा सार्वजनिक गरिएको यो तेस्रो समीक्षा प्रतिवेदन तर्जुमा गर्ने क्रममा आवश्यक सूचना तथा विवरण उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने सबै सरोकारवालाहरु प्रति बैंक आभार प्रकट गर्दछ र आगामी दिनमा समेत निरन्तर सहयोगको अपेक्षा गर्दछ ।

मिति : २०७४ जेठ १२ गते